

temes-3)

HELENA SAAVEDRA-MITJANS. CEFID-UAB

NECESSITATS QUOTIDIANES, REIVINDICACIONS CONQUISTADES: LA FÀBRICA, UN CAMP DE PROVES QUE DESPERTA CONSCIÈNCIES (1960-1980)

Parlar de les dones en el context de la contemporaneïtat significa, en bona mesura, analitzar les dissonàncies que es creen amb relació al discurs hegemònic sobre el rol social que aquestes havien de representar. En aquest sentit, la segona etapa de la dictadura franquista i el període de transició a la democràcia són un marc temporal idoni on identificar i avaluar les divergències entre l'ideal femení de l'àngel de la llar promogut pel règim franquista i les noves formes de ser i fer com a dones que es van desenvolupar al llarg de la dècada dels setanta dins el món del treball, de forma majoritària en el sector del tèxtil.

Manifestació contra la carestia de vida, organitzada per un grup de dones [2 d'octubre de 1976]. Font: ACAP Fons Tothom.

Autor: Jordi Valls. [17-2: 504].

L'àngel de la llar, l'esposa i mare ideal franquista

Des de l'inici, dins l'esquema d'organització social del Nou Estat, el règim franquista va delimitar i promoure un ideal de dona que homogeneïtzés el conjunt de la població femenina, al qual assignava l'única i exclusiva funció social de ser bones esposes i mares. Amb aquesta idea, ja el 1938, al Fuero del Trabajo, l'Estat es comprometia a «liberar a la mujer

casada del taller y la fàbrica». Més enllà de la retòrica triomfalista i paternalista del text legal, aquest posava de manifest la voluntat clara i expressa del nou règim de recloure a les dones a l'espai privat i domèstic, la llar, i al servei i cura de la família. Els successius textos legislatius amb relació al treball reforçaven l'objectiu inicial: es prohibia la contractació de dones casades si tenien fills en edat de treballar o marit; es creava el dot marital com a mecanisme per incentivar l'abandonament del lloc de treball un cop la noia es casava, o s'instaurava com a requisit l'autorització del marit perquè la dona casada pogués treballar.

Amb tot, però, el cert és que ja durant la primera etapa de la dictadura moltes dones es van veure obligades a treballar fora de l'àmbit estrictament domèstic. En conseqüència, les dones s'havien d'ocupar de les feines domèstiques i, alhora, treballar fora de l'àmbit familiar sense tenir garantides unes mínimes condicions legals. A principis de la dècada dels seixanta es va intentar, sense èxit, oferir certa cobertura legal al treball femení. No va ser suficient, perquè l'objectiu no era altre que introduir petits canvis legals, els mínims, sense qüestionar el model social franquista. Així, l'autorització del marit per poder treballar era igualment imprescindible i el dot marital o plus familiar seguia vigent. En essència, la integració de la població femenina al mercat laboral se seguia concebant com un fet complementari i se seguien arrossegant les deficiències estructurals del primer vintenni. Aquestes discrepàncies entre el model de dona desitjat pel règim franquista i altres models femenins nous i possibles van començar a aflorar a principis de la dècada dels setanta: allò que fins aleshores havia estat personal, ara passava a ser polític. Les protagonistes d'aquestes divergències es van fer molt evidents, sobretot, amb les noies que van viure la primera joventut durant la dècada dels setanta.

La Vilafranca dels anys setanta

En el marc de l'aplicació dels plans d'estabilització, les àrees comarcals territorials del Penedès van transformar-se integral-

ment, iniciant i potenciant el creixement del sector industrial (béns de consum, indústria química i siderúrgica, alimentació i construcció) i el turisme. De fet, fins a la segona meitat de la dècada dels seixanta, la comarca de l'Alt Penedès era eminentment agrícola, basada en el sector vitivinícola. Va ser sota el mandat de l'alcalde Lluís Melo García (1961-1972) que es va iniciar el creixement demogràfic i urbanístic de Vilafranca, fet que provocà que durant els anys setanta la vila visqués, a petita escala, les problemàtiques socials i les conflictivitats laborals característiques de les zones més industrialitzades.

Progressivament, la mà d'obra productiva va augmentar: per una banda, més treballadors abandonaven el camp per anar a les fàbriques; per l'altra, el pes demogràfic de la comarca i la seva capital anava creixent.¹ La inauguració de l'autopista AP-7 al seu pas per Vilafranca, el 6 de febrer de 1973, va afavorir aquest clima de canvi i expansió industrial i comercial. En efecte, l'estructura productiva de la comarca, i molt especialment de la capital, es va reconfigurar. A començaments dels seixanta, els sectors agrícoles i industrials aglutinaven pràcticament el 80 % de la població activa de la comarca, mentre que als inicis dels anys vuitanta l'agricultura no en representava més del 15 %.

Part del pamflet en format de tira còmica, firmat per "Les Corseteras", on es denuncien els problemes de les treballadores (febrer de 1974). Font: Arxiu personal Arnabat-Mestres. Jordi Valls. [17-2: 504].

De tot plegat, l'element rellevant que cal destacar és que tot aquest creixement industrial i la nova configuració distributiva dels sectors productius no van ser fruit, únicament, de l'augment de mà d'obra masculina, sinó que moltes dones joves es van incorporar al treball assalariat, fonamentalment en el sector del tèxtil. Si s'analiza el sector industrial en detall, s'observa com, entre les diferents branques productives dins el sector secundari i terciari, les que registraven major percentatge d'assalariats

eren la indústria vinícola (19,38 %), la construcció (18,77 %), el sector tèxtil (16,88 %) i el metall (15,64 %).² Paral·lelament, l'estructura empresarial també va experimentar lleugeres modificacions: a mesura que s'avançava en el període, les empreses acumulaven més treballadors. Per exemple, en el sector tèxtil coexistien petits tallers de caràcter més familiar amb la creació o creixement de fàbriques de majors dimensions de plantilla.

A la fàbrica, companyes de feina i companyes de lluita

Arran dels canvis econòmics i socials dels anys seixanta, la societat es va anar transformant. Una d'aquestes transformacions va ser posar en qüestió quin era el rol que havia de tenir la dona en la societat.³ Malgrat que la legislació fos clarament desfavorable a la població femenina i que la seva inclusió al món laboral se seguís concebant com un complement, a les fàbriques es va crear un clima idoni en el qual les contradiccions respecte al model ideal femení franquista es feien cada vegada més evidents i, lentament, es normalitzaven altres models de dona. Així, per una banda la fàbrica es convertia en un espai on les dones podien aconseguir aquella independència econòmica que els permetia deixar de dependre d'una figura masculina; i per l'altra, era un espai on compartir pensaments i experiències amb les companyes. L'entorn fabril esdevenia, per tant, un lloc de socialització clau on poder prendre consciència d'un mateix i del paper que es volia tenir en el si de la societat: qui eren dins i fora la fàbrica, com a treballadores o obreres, com a ciutadanes i com a dones.⁴

En un entorn on la procedència de les treballadores era diversa, on no totes les dones estaven igual de polititzades ni tenien la mateixa implicació en els moviments d'oposició a la dictadura, en menor o major grau van anar arribant a diferents acords i aconseguiren actuar de forma coordinada, com un col·lectiu. Per exemple, per unes aconseguir que la forma de comptabilitzar el treball no fos a preu fet era una millora significativa; per d'altres, era lluitar per una reivindicació laboral legítima. Fos com fos, el fet d'identificar quins elements compartien unes i altres contribuïa a la formació de consciència de grup, de formar part d'un conjunt. En el fons, allò que despertava consciències eren necessitats quotidianes, palpables: el ritme de treball, les baixes per malaltia o per maternitat, la modalitat contractual o la igualtat salarial entre homes i dones.

El cas Madofa, el conflicte que traspasa les parets de la fàbrica

El juny de 1975, després de les eleccions sindicals, la direcció de l'empresa Madofa va decidir impugnar-les al·legant que

temes-3) (pat

la majoria de les dones elegides com a enllaços formaven part de sindicats clandestins. A la vila, com a la resta de l'Estat, les organitzacions de treballadors clandestines van optar per *ocupar* els càrrecs que les estructures oficials del Sindicat Vertical oferien. La represàlia immediata va ser acomiadar la germana d'una delegada sindical elegida. La reacció de les treballadores va ser aturar la producció i reunir-se en assemblea. Allà van redactar una plataforma reivindicativa on demanaven millores salarials (fixar un sou base, seguretat social a càrrec de l'empresa), laborals (lavabos no tancats amb clau, vestidors més grans) i sindicals (dret de reunió sindical). Més enllà dels fets concrets que es van succeir dins la fàbrica, allò significatiu va ser la seva repercussió fora de l'àmbit estrictament laboral. A més a més de rebre el suport d'altres fàbriques tèxtils (Peyton, Belcor) i d'altres sectors industrials (metall, impremta, begudes...), els diferents treballadors i treballadores de la vila es van organitzar també fora de la feina: creant entitats polítiques unitàries com l'Assemblea Democràtica, sindicals (USO, CCOO, UGT) o socials, com per exemple, l'organització Dones Contra la Carestia de Vida o les associacions de veïns. En totes elles, les dones no eren simples espectadores.

Després dels acomiadaments, a Madofa es va paralyitzar qualsevol acció reivindicativa. Contràriament, la resta d'empreses van optar per presentar plataformes reivindicatives pròpies i assegurar aquestes millores a

través de la negociació de renovació dels convenis. Precisament, el conveni del tèxtil tenia com a termini de vigència el desembre de 1975. El cas Madofa també va evidenciar que el camí per aconseguir millores era possible si s'organitzaven

i, per això, les treballadores havien de participar activament en el procés de canvi. A través de les assemblees de fàbrica, les treballadores expressaven les seves opinions alhora que aprenien i interioritzaven una altra forma d'interacció social: debat, arribar a acords o escoltar opinions diverses. Les més polititzades van posar-se al davant per liderar les mobilitzacions, però aquest lideratge només podia ser efectiu si s'aconseguia sumar la resta de companyes. I així va ser: el sentiment de col·lectivitat s'interioritzava perquè prèviament s'havia identificat què era allò que compartien i era legítim reivindicar. Sens dubte, aquest treball conjunt és el que promovia que entre treballadores s'anessin teixint complicitats i un marc mental comú.

Sigui com sigui, el món fabril va ser un espai de proves on experimentar altres formes de ser i pensar-se com a treballadora o obrera, com a ciutadana i, també, com a dona. El fet de treballar i guanyar un salari els oferia, com a mínim, la possibilitat d'emancipar-se. I aquesta emancipació no podia fer-se sense posar en dubte els convencionalismes socials i culturals de l'època, fet que canviava la seva

forma de veure el món i de situar-se en aquest. Elles van ser precursoras i protagonistes dels canvis de mentalitat que va experimentar el país en aquells anys.⁵ ■

Portada del fulletó informatiu i reivindicatiu "La lucha de Madofa", editat per l'"Asamblea de Comisiones Obreras del Penedes (aprobado en Asamblea de trabajadoras de MADOFA)", agost de 1975. Font: Arxiu personal de T.B.E.

Notes

1. R. ARNABAT MATA (coord.), *Història de l'Alt i Baix Penedès*, El 3 de vuit, 2000, p. 143-166.
2. *Tothom*, 26-4-1975, p. 238. Dades de desembre de 1973.
3. *Tothom*, 3-7-1971. Editorial: «La dona a casa! És vàlida aquesta expressió?».

4. H. SAAVEDRA-MITJANS, *Dones treballadores. La fàbrica, espai de creació d'identitats* (treball final de màster), Universitat Autònoma de Barcelona, 2012. <https://ddd.uab.cat/record/170528>

5. M. M. ROCA, *El Món era a fora. L'educació sentimental de les dones catalanes durant el franquisme*, Barcelona: Planeta, 2001.